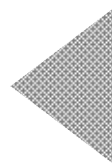

تحلیل و شناسایی مؤلفه‌های مؤثر بر افزایش کیفیت زندگی در مناطق روستایی (مطالعه موردی: دهستان استرآبادشمالی شهرستان گرگان)

رقیه تازیکی^۱

رمضان طوسی^۲

مریم حاجی‌زاده^۳

(تاریخ دریافت ۹۴/۷/۱۰ - تاریخ تصویب ۹۴/۱۱/۱۵)

چکیده

قرن‌ها است که مردم به دنبال زندگی خوب بوده‌اند و انسان‌ها پیوسته برای بهبود شرایط زیست خود، کوشیده‌اند تا از استعدادها و توانمندی‌های محیط زندگی خود، به بیشترین میزان و بهترین نحو بهره‌برداری کنند. هدف از تحقیق، تعیین شاخص‌ها، ارزیابی و سنجش ابعاد کیفیت زندگی در مراکز روستایی دهستان استرآباد شمالی است. برای رسیدن به این هدف از روش توصیفی-تحلیلی استفاده شده است. جامعه آماری این تحقیق شامل ۴ روستا با ۵۹۵ خانوار است که براساس فرمول کوکران، حجم نمونه ۲۱۰ نفر انتخاب، و پرسشنامه تحقیق با روش انتساب متناسب و تصادفی ساده بین روستاییان توزیع گردید. برای تعیین میزان پایایی مقیاس اصلی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده گردید (۰/۸۶). در این تحقیق، ارزیابی کیفیت زندگی براساس چهار بعد اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و محیطی مورد بررسی قرار گرفت. برای تجزیه و

۱ - کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان، taziki_r_1390@yahoo.com

۲ - کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان

۳ - کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان

تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار Spss، آزمون t تک نمونه‌ای، آزمون Anova، آزمون توکی و ضریب همبستگی اسپرمن استفاده شد. نتایج نشان می‌دهد که در کلیه مؤلفه‌ها، شرایط کیفیت زندگی جامعه نمونه (کیفیت محیطی با ۸.۲۱۹) در حد متوسط و کمتر از این حد ارزیابی شده است. در این میان نامناسب‌ترین شرایط را می‌توان به متغیرهای سلامت و امنیت در مؤلفه اجتماعی، کیفیت محیط مسکونی در مؤلفه کالبدی مشاهده کرد. رابطه بین ابعاد اجتماعی، اقتصادی و کالبدی به جزء بعد محیطی، با سطح معناداری ۰.۰۰۰ در تأثیرپذیری شاخص‌ها بر کیفیت زندگی ساکنان روستاها مورد تأیید قرار می‌گیرد. همچنین روستاها را می‌توان بر اساس کیفیت اجتماعی و کالبدی در ۳ طبقه، کیفیت اقتصادی ۲ طبقه و کیفیت محیطی در ۱ طبقه قرار داد. روستاها بر اساس کیفیت زندگی در دو طبقه قرار دارند که روستاهای می‌مرحله و چوپلانی در طبقه اول، روستاهای شمس‌آباد و درویش‌آباد در طبقه دوم قرار گرفته‌اند. در مجموع همبستگی بین ابعاد اقتصادی، اجتماعی و کالبدی با ابعاد اجتماعی و اقتصادی در سطح ۰/۰۱ رابطه معناداری است و بین ابعاد محیطی با ابعاد اجتماعی در سطح ۰/۰۵ رابطه معناداری وجود دارد.

واژگان کلیدی: کیفیت زندگی، شاخص‌های عینی و ذهنی، مؤلفه‌های اقتصادی و اجتماعی توسعه روستایی، دهستان استرآباد شمالی.

مقدمه

۱.۱. طرح مسأله

داشتن کیفیت زندگی مطلوب همواره آرزوی بشر بوده و هست، حتی مفهوم کیفیت زندگی در فلسفه یونان نیز وجود داشته است و ارسطو در مبحث شادکامی نیز بدان اشاره کرده است. در علوم مختلف بنا بر ابعاد و ماهیت متفاوت بین واژه، تعابیر متفاوتی برای کیفیت زندگی به کار رفته است. به عنوان مثال اقتصاددانان مفهوم مطلوبیت را به جای کیفیت زندگی به کار می‌گیرند و روان‌شناسان از اصطلاح رضایت‌مندی یا شادکامی استفاده می‌کنند. برای ارزیابی کیفیت زندگی شاخص‌های عینی و ذهنی به کار می‌برند که شاخص‌های عینی براساس فراوانی یا کمیت فیزیکی، مانند درآمد اندازه‌گیری می‌شوند اما شاخص‌های ذهنی براساس پاسخ‌های روانی

همچون رضایت شغلی و خوشحالی به صورت کیفی اندازه‌گیری می‌شوند (خوارزمی، ۱۳۸۳: ۴). در واقع مناسب است که شاخص‌های عینی و ذهنی با هم ترکیب شوند، زیرا شاخص‌های ذهنی این اجازه را می‌دهند که پیشی از رضایت فرد و هر آنچه که برای مردم رضایت‌بخش است به دست آید و شاخص‌های عینی نیز برای سنجش ابعادی از محیط که سنجش آنها مشکل است، مناسب می‌نماید (Kampetal, 2003: 11). گستره مربوط به کیفیت زندگی یک متغیر مرکب می‌باشد که از چندین متغیر متأثر می‌گردد. کیفیت زندگی در مناطق روستایی به عوامل زیادی، از جمله اشتغال، درآمد مناسب، دسترسی به خدمات مانند آموزش و بهداشت، سلامت، محیط طبیعی و امنیت انجمن‌های قوی وابسته است. هر چند کیفیت زندگی مردم در مکان‌های شهری نیز بدین عوامل وابسته است اما چالش‌های مربوط به رفاه و زندگی بهتر در این گونه نواحی با مناطق روستایی بسیار تفاوت دارد. به طوری که عواملی مانند مقیاس کوچک و تراکم کم سکونتگاه‌های روستایی، کاهش اشتغال و درآمد در بخش کشاورزی، فاصله زیاد و انزوای جغرافیایی آنها، راه‌های ارتباطی، شبکه حمل و نقل نامناسب و ناکارآمد، اجرای سیاست‌های لازم برای بهبود کیفیت زندگی روستایی را پیچیده‌تر کرده است (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۷: ۴-۲). در دهه ۱۹۶۰ آدلمن و در دهه ۱۹۷۰ موریس به بررسی معرف‌های اقتصادی- اجتماعی متعددی پرداختند. موریس در سال ۱۹۷۹ شاخص فیزیکی کیفیت زندگی را به عنوان جایگزین برای سرانه تولید ناخالص داخلی به منظور سنجش کیفیت زندگی افراد مطرح کرد. شاخص فیزیکی زندگی شامل امید به زندگی در یک سالگی و نرخ یا درصد مرگ و میر نوزادان درصد باسوادان می‌شد (خوارزمی، ۱۳۸۳: ۴۰)، نتیجه می‌شود که کیفیت زندگی به عنوان، اصطلاحی کلی، مفهومی برای نشان دادن چگونگی برآورده شدن نیازهای انسانی و نیز معیاری برای ادراک رضایت و عدم رضایت افراد و گروه‌ها از ابعاد مختلف زندگی است. به هر صورت هر یک از رشته‌های گوناگون علمی بر جنبه‌های خاص از کیفیت زندگی، تلاش دارد که در همه فرهنگ‌ها، زمان‌ها و مکان‌ها استفاده یا کاربرد داشته باشد. با این حال باید اذعان کرد که کیفیت زندگی به شدت متأثر از زمان و مکان است و مؤلفه‌ها و عوامل تشکیل دهنده آن با توجه به دوره زمانی و مکانی جغرافیایی می‌باشد (پورطاهری و دیگران، ۱۳۸۹: ۱۵). با توجه به آنچه ذکر شد، هدف اصلی این تحقیق تعیین شاخص‌ها، ارزیابی و سنجش ابعاد کیفیت زندگی در مراکز روستایی دهستان استرآباد شمالی شهرستان گرگان است. و سؤالات کلیدی این تحقیق عبارتند از:

- آیا مناطق روستایی دهستان استرآباد شمالی کیفیت زندگی مطلوبی دارند؟
- آیا تفاوت معناداری بین کیفیت زندگی در روستاهای دهستان استرآباد شمالی وجود دارد؟
- آیا بین سنجش کیفیت زندگی در مناطق روستایی با ابعاد اجتماعی، اقتصادی و کالبدی - محیطی رابطه وجود دارد؟

۲.۱. مبانی نظری

اگر چه داشتن کیفیت زندگی مطلوب همواره آرزوی بشر بوده و هست و هزاران سال است که این موضوع ذهن فلاسفه، محققان و دانشمندان را به خود جلب کرده است، اما پس از رشد اقتصادی دهه ۱۹۶۰ میلادی، گسترش بیشتری پیدا کرد. توجه به عناوینی چون فقر، بهداشت، گرسنگی، آلودگی محیط زیست و سهم هر یک به عنوان شرایط متغیر فضایی در کیفیت عمومی زندگی مردم تا آن زمان مورد غفلت واقع شده بود (جاجرمی و همکاران، ۱۳۸۵: ۸).

طبق گفته فینویک، ناگید و برون (۱۹۹۶)، کیفیت زندگی مفهومی اجتماعی و خود معنای واقعی ندارد، بلکه صرفاً افراد به آن معنا می‌بخشند (Collados and Duan, 1999:446). براساس دیدگاه پال، کیفیت زندگی به عنوان معیاری برای سنجش میزان برآورده شدن نیازهای روحی - روانی و مادی جامعه تعریف گردیده و در این زمینه از کیفیت زندگی روستایی نیز به مفهوم چگونگی شرایط و وضعیت زندگی خانواده‌های روستایی یاد شده است (Pal and Kummar, 2005, 18). کیفیت زندگی عبارت است از شرایط بهتر زندگی که در آن توازن، هماهنگی، مطلوبیت و برابری عادلانه نهادینه شده با زمینه‌های لازم برای زندگی همراه با سلامت، امنیت، آسایش، آرامش، نشاط، خلاقیت و زیبایی پدید آمده باشد (حاج یوسفی، ۱۳۸۱: ۱).

به سخن دیگر به رغم اختلاف نظرهایی که در تعریف کیفیت زندگی وجود دارد اما توافقی ادراکی نیز در بین متخصصان به چشم می‌خورد که بر مبنای آن بیشتر آنها کیفیت زندگی را مشتمل بر ابعاد مثبت و مفهومی چند بعدی می‌دانند (Alle, Vogt and Cordess, 2002, 14). بنابراین یکی از مشخصات اصلی و بنیادین کیفیت زندگی، چند بعدی بودن آن است (کردزنگنه، ۱۳۸۵: ۳).

بیشتر محققان و صاحب نظران این حوزه معتقدند که کیفیت زندگی دارای ابعاد فیزیکی،

اجتماعی، روان‌شناختی، محیطی و اقتصادی است. برای نخستین بار پیتز در سال ۱۹۲۰ در کتاب اقتصاد و رفاه واژه کیفیت زندگی را به صورت تخصصی به کار برد (مختاری و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۲). وهمنین در سال ۱۹۵۵، با تأسیس انجمن بین‌المللی برای مطالعه درباره کیفیت زندگی، سنجش این مفهوم را به صورت نهادینه درآورد (Veenhoven, 2007, 1). تعبیر و تفاسیر گوناگون و متعددی را برای کیفیت زندگی می‌توان سراغ گرفت اما تعریف قابل قبول جهانی برای این مفهوم صورت نگرفته است. برخی کیفیت زندگی را عنوانی جدیدی برای مفهوم قدیمی بهزیستی مادی و روانی مردم می‌باشد. برای برخی دیگر اصطلاح کیفیت زندگی به طور کلی به وضعیت محیطی که مردم در آن زندگی می‌کنند (مثل آلودگی و کیفیت مسکن) و همچنین به برخی صفات و ویژگی‌های خود مردم (مثل سلامت و میزان تحصیلات) اشاره می‌کند. بهزیستی و یا عدم بهزیستی و محیط زندگی آن‌ها نیز از تعابیری است که برای مفهوم کیفیت زندگی به کار می‌رود (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۹: ۹۳).

۳.۱. پیشینه تحقیق

ایو و همکاران (۲۰۰۹) در تحقیق خود به مطالعه "کیفیت زندگی در مناطق روستایی کرواسی: برای ماندن یا ترک آن" پرداخته‌اند. حجم نمونه ۹۱۴ نفر واقع در گروه سنی ۲۵-۲۴ سال مناطق روستایی را شامل می‌شود. نتایج نشان داد که فقدان فرصت‌های شغلی، محدودیت انتخاب حرفه، امکانات و درآمد پایین، همچنین خدمات اجتماعی و بهداشتی ضعیف در روستاها باعث کاهش رضایت زندگی شده بود.

لیو و همکاران (۲۰۰۹) طی پژوهشی با عنوان "آیا سبک زندگی سنتی روستایی مانعی برای ارزیابی کیفیت زندگی است؟" موضوع کیفیت زندگی در نواحی روستایی چین را مورد مطالعه قرار داده‌اند.

ماجدی و لهسایی‌زاده (۱۳۸۵) در تحقیقی با عنوان "بررسی رابطه متغیرهای زمینه‌ای، سرمایه اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی: مطالعه موردی در روستاهای استان فارس" به بررسی موضوع کیفیت زندگی پرداخته‌اند. نتایج تحقیق مشخص کرد که سطح بالای سرمایه اجتماعی به سطح بالای رضایت از کیفیت زندگی می‌انجامد. همچنین سرمایه اجتماعی متغیر پیش‌بینی کننده بهتری نسبت به متغیرهای جمعیتی به شمار می‌رود. رضوانی و همکاران (۱۳۸۸) در تحقیقی با

عنوان "توسعه و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی شهری، مطالعه موردی: شهر نورآباد در استان لرستان" به مطالعه موضوع کیفیت زندگی پرداخته‌اند و نتایج بدست آمده نشان داد که مجموع همبستگی بین ابعاد عینی و ذهنی کیفیت زندگی بالا نمی‌باشد.

عمرانی و همکاران (۱۳۸۸) تحت پژوهشی با عنوان "عوامل تعیین‌کننده فقر و تغییرات رفاهی خانوارهای روستایی منطقه سیستان" به بررسی کیفیت زندگی طی دوره ۱۳۸۳-۱۳۷۶ پرداخته‌اند. براساس یافته‌ها مشخص شد، سن سرپرست خانوار، ترکیب سنی فرزندان و همچنین بعد خانوار از مهمترین عوامل تعیین‌کننده فقر در مناطق روستایی شهرستان زابل است.

حیدری (۱۳۹۰) در تحقیق خود به عنوان "بررسی شاخص‌های کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های روستایی استان کهکلوویه و بویراحمد" به این نتیجه رسیده است که هنوز هم تفاوت معناداری بین کیفیت زندگی نقاط روستایی و شهری وجود دارد و شرایط به نفع جوامع شهری می‌باشد. همچنین با وجود اقدامات فراوانی که برای توسعه روستایی در مناطق مختلف صورت گرفته، هنوز تفاوت‌های محسوس بین کیفیت مناطق روستایی و شهری مشاهده می‌شود. براساس برداشت کامپ و همکاران، مفهوم کیفیت زندگی به طور عمیق از تفکر مرتبط با سلامت نشأت می‌گیرد و دیدگاه واحدی درباره علت آن وجود ندارد (Kamp et al, 2003:9).

۲. روش تحقیق

پژوهش حاضر، به لحاظ هدف در زمره مطالعات کاربردی و از نوع توصیفی-تحلیلی و همبستگی بوده و به روش پیمایشی-میدانی انجام گرفته است. جامعه آماری تحقیق شامل ۴ روستای دهستان استرآباد شمالی با ۵۹۵ خانوار و با جمعیت ۲۳۱۸ نفر است که پرسشنامه‌ها از ساکنان روستاها پُر شده است. ابزار گردآوری داده‌های تحقیق پرسشنامه محقق‌ساخته بود، که روایی آن صوری بوده، برای تعیین پایایی آن نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده که برابر با ۰/۸۶ است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران در سطح خطای پنج درصد و دقت ۰/۹۵ برابر با ۲۱۰ نفر برآورده شد. در پژوهش حاضر، از روش نمونه‌گیری انتسابی (با توجه به نسبت جمعیت هر روستا در کل جامعه، تعداد آزمون‌شوندگان در حجم نمونه مشخص شده‌اند) و برای تکمیل پرسشنامه‌ها نیز از روش تصادفی ساده در دسترس استفاده شده است (بدین صورت که با مراجعه به محله‌های مختلف روستاهای منطقه مورد مطالعه، از روستاییان به طور تصادفی

نمونه‌گیری به عمل آمد). ابزار اصلی تحقیق پرسشنامه می‌باشد که روایی گویه‌ها توسط اعضای هیات علمی دانشگاه مورد تأیید قرار گرفت. به منظور پایایی ابزار مورد تحقیق مطالعه‌ای با تعداد ۳۰ پرسشنامه به عنوان یک مطالعه مقدماتی انجام شد و سپس بر مبنای نتایج تغییرات لازم در پرسشنامه مذکور صورت گرفت. نتایج به دست آمده از پیش آزمون، حاکی از اعتماد یا پایایی قابل قبول ابزار مورد مطالعه (پرسشنامه) می‌باشد که بر اساس آلفای کرونباخ پایایی پرسشنامه ۰/۸۶ درصد محاسبه شده است. برای سنجش کیفیت زندگی در مناطق روستایی از چهار شاخص اجتماعی با سه متغیر (آموزش، سلامت - امنیت و اوقات فراغت)، شاخص اقتصادی با متغیر (شغل و درآمد)، شاخص کالبدی با دو متغیر (کیفیت محیط مسکونی و زیرساخت‌ها) و شاخص محیطی با متغیر (کیفیت محیطی) به کار برده شده است. در پرسشنامه گویه‌ها بر مبنای طیف لیکرت (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم) تنظیم شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از دو آمار توصیفی و آمار استنباطی استفاده شده که برای آمار توصیفی از (میانگین و انحراف معیار) و در آمار استنباطی از (تی تک نمونه‌ای برای مطلوب بودن کیفیت زندگی در مناطق روستایی، ANOVA، تحلیل واریانس، آزمون توکی و آزمون همبستگی اسپیرمن) استفاده نموده‌ایم و پس از جمع‌آوری اطلاعات در محیط نرم‌افزار SPSS پردازش شده است.

جدول (۱) - جامعه آماری و نمونه تحقیق به تفکیک روستاهای مورد مطالعه

روستا	خانوار	جمعیت	تعداد نمونه	درصد نمونه
چوپلانی	۶۷	۳۰۰	۲۳	۱۱
میرمحله	۲۸۸	۱۰۷۱	۱۰۲	۴۸
شمس آباد	۱۴۱	۵۶۷	۵۰	۲۴
درویش آباد	۹۹	۳۸۰	۳۵	۱۷
کل	۵۹۵	۲۳۱۸	۲۱۰	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول (۲) - تعریف عملیاتی متغیرهای نظری و متغیرهای مورد استفاده

تعداد گویه	گویه ها	متغیرها	ابعاد کیفیت زندگی
۴	دارا بودن مدارس نوساز و با کیفیت مناسب، دسترسی آسان با زمان کم کودکان و نوجوانان به مدارس، داشتن معلمان خوب و با تجربه، وجود تجهیزات آزمایشگاهی مناسب در مدارس.	کیفیت آموزش	بعد اجتماعی
۵	مصرف هفتگی مواد پروتئینی (گوشت و ماهی) در برنامه غذایی، بهره‌مندی از خدمات درمانی و بهداشتی (خانه بهداشت، درمانگاه، حمام، و مانند اینها)، دسترسی به پاسگاه پلیس در لحظات اضطراری، وجود اتحاد و انسجام و عدم نزاع و کشمکش میان ساکنان، داشتن امنیت عمومی	کیفیت سلامت و امنیت	
۴	وجود امکانات مناسب ورزشی در روستا، وجود امکانات مناسب فرهنگی و هنری (کتابخانه) در روستا، دید و بازدید از اقوام و خویشاندان، تماشای برنامه‌های تلویزیونی	کیفیت اوقات فراغت	
۶	وجود خانه‌های نوساز و بادوام و با کیفیت مناسب، وجود تسهیلات مناسب در واحدهای مسکونی (سیستم گرمایشی، سیستم سرمایشی، سرویس بهداشتی، حمام)، به کارگیری مواد و مصالح مقاوم در ساخت واحدهای مسکونی، وجود نورگیری و روشنایی کافی در خانه‌ها، استفاده از مواد و مصالح مقاوم و مناسب، مشکلات بهداشتی	کیفیت محیط مسکونی	بعد کالبدی
۴	راه ارتباطی مناسب، دسترسی به وسایل حمل و نقل مناسب، طی کردن فاصله زمانی محدود برای دسترسی به شهر، بهره‌مندی از آب آشامیدنی سالم، عدم مشکل دفع فاضلاب	کیفیت زیرساخت ها	
۴	تخریب اراضی زراعی و باغات و پوشش گیاهی، پرهیز از ساخت خانه‌ها در اراضی شیبدار و خطرناک، پرهیز از استقرار واحدهای مسکونی در حریم سیلاب‌ها و رودخانه‌ها، اتلاف و آلودگی منابع آب	کیفیت محیطی	بعد محیطی
۶	رضایت از درآمد، امید به آینده شغلی، رضایت شغلی، داشتن سلامتی جسمانی برای انجام فعالیت، داشتن پس‌انداز مناسب، دسترسی به خدمات مالی و اعتباری (بانک، وام، صندوق قرض‌الحسنه)...	کیفیت اشتغال و درآمد	بعد اقتصادی
۳۳		کل	

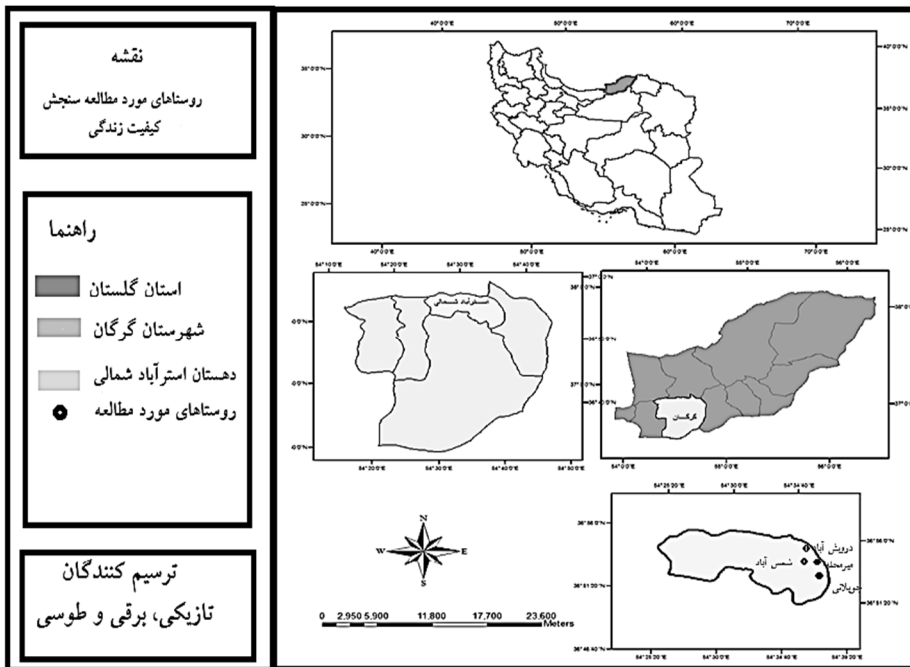
منبع: یافته‌های تحقیق

۳. معرفی منطقه

شهرستان گرگان در بخش جنوبی استان واقع شده است. وسعت شهرستان گرگان ۱۶۱۵/۸۱ کیلومتر مربع (۷/۹۱ درصد از مساحت استان و به عبارتی رتبه چهارم از نظر وسعت در بین شهرستان‌های استان) می‌باشد. بر اساس تقسیمات اداری و کشوری از سال ۱۳۸۳ این شهرستان از دو بخش (مرکزی و بهاران)، دو شهر (گرگان و سرخنگلاته)، پنج دهستان، ۹۸ آبادی مسکونی و ۱۴ آبادی غیر مسکونی تشکیل شده است (بخشداری گرگان، ۱۳۹۰). از کل جمعیت شهرستان گرگان حدود ۳۷ درصد در نواحی روستایی و حدود ۶۳ درصد در نواحی شهری و نسبت جنسی مرد و زن آن حدود ۱/۰۳ درصد در نواحی روستایی و ۱/۰۲ درصد در نواحی شهری است و در دهستان استرآباد شمالی یکی از دو دهستان‌های بخش بهاران شهرستان گرگان است که حدود ۵۰/۷۱ درصد را مردان و ۴۹/۲۹ درصد را زنان تشکیل می‌دهند. دهستان استرآباد شمالی دارای ۴۴۲۳ خانوار با جمعیت ۱۸۴۶۹ نفر با ۱۸ روستا که از این ۱۸ روستا ۴ روستا با ۵۹۵ خانوار و جمعیت ۲۳۱۸ نفر انتخاب شده است.

شکل (۱) - نقشه موقعیت روستاهای نمونه

۴. یافته‌های تحقیق

یافته‌های تحقیق حاضر در دو بخش قابل ارائه است: بخش توصیفی که به سیمای پاسخگویان می‌پردازد و بخش استنباطی که به آزمون فرضیات اختصاص دارد. در مجموع، ۷۹.۵ درصد از پاسخگویان را مردان و ۲۰.۵ درصد را زنان تشکیل می‌دهند که ۱۶.۲ درصد پاسخگویان زیر ۲۰ سال، ۳۳.۳ درصد بین ۲۰-۳۰ سال، ۳۶.۷ درصد بین ۳۵-۵۰ سال و ۱۳.۸ درصد پاسخگویان را بالای ۵۰ سال تشکیل می‌دهند. ۸۲.۹ درصد از پاسخگویان متأهل و ۱۷.۱ درصد مجردند. از لحاظ تحصیلات، ۱۱.۹ درصد بی‌سواد، ۹.۵ درصد در مقطع ابتدائی، ۳۴.۳ درصد در مقطع سیکل و ۴۴.۳ درصد از پاسخگویان در سطح دیپلم به بالا هستند. از لحاظ شغل، ۳۲.۴ درصد شغل آزاد، ۲۴.۸ درصد کشاورز، ۱۹ درصد کارمند و ۲۳.۸ درصد در فعالیت‌های دیگر مشغولند. از لحاظ تعداد اعضای خانوار، ۱۶.۲ درصد بین ۱-۲ نفر، ۵۲.۴ درصد بین ۳-۴ نفر، ۲۷.۱ درصد بین ۵-۶ نفر و ۴.۳ درصد هم بالای ۶ نفر هستند. از نظر میزان درآمد، ۸.۶ درصد بین ۱۵۰-۱۰۰ هزار تومان، ۱۴.۳ درصد بین ۳۰۰-۱۵۰ هزار تومان، ۳۶.۲ درصد بین ۴۵۰-۳۰۰ هزار تومان و ۴۱ درصد بالای ۴۵۰ هزار تومان درآمد دارند.

همانطور که جدول (۳) نشان می‌دهد، در کلیه مؤلفه‌ها، شرایط کیفیت زندگی جامعه نمونه (کیفیت محیطی با ۸.۲۱۹) در حد متوسط و کمتر از این حد ارزیابی شده است. در این میان نامناسب‌ترین شرایط را می‌توان به ترتیب به متغیرهای سلامت و امنیت، کیفیت محیط مسکونی، آموزش، درآمد و اشتغال، اوقات فراغت و زیرساخت مشاهده کرد، به طوری که آماره t محاسبه شده انحراف فراوانی را از حد متوسط نشان می‌شود. این بدان معناست که گویه‌های مبنایی سلامت و کیفیت محیط مسکونی نشان از وضعیت بسیار نامطلوب‌تری نسبت به بقیه متغیرها دارند.

جدول (۳) - سطح معناداری ارزیابی ساکنان از ابعاد و مؤلفه‌های کیفیت زندگی

ابعاد	مؤلفه	آماره T	میانگین	سطح معناداری	Test value (حد متوسط)
اجتماعی	آموزش	-۱۹/۲۴۸	۲.۱۶۹۴	۰/۰۰۰	۳
	سلامت و امنیت	-۳۶/۷۱۶	۱.۹۲۵۱	۰/۰۰۰	۳
	اوقات فراغت	-۱۶/۴۰۵	۲.۳۳۱۸	۰/۰۰۰	۳
کالبدی	کیفیت محیط مسکونی	-۳۲/۸۰۵	۱.۸۳۹۷	۰/۰۰۰	۳
	زیرساخت‌ها	-۱۵/۵۹۹	۲.۲۹۲۷	۰/۰۰۰	۳
اقتصادی	درآمد و اشتغال	-۱۷.۵۸۸	۲.۳۸۵۵	۰/۰۰۰	۳
محیطی	کیفیت محیطی	۸.۲۱۹	۳.۳۲۴۶	۰/۰۰۰	۳

منبع: یافته‌های تحقیق

بر اساس مقایسه تطبیقی روستاهای نمونه، همانگونه که جدول ۴ نشان می‌دهد برای آزمون تأثیرپذیری ابعاد اجتماعی، اقتصادی و کالبدی بر کیفیت زندگی از آنالیز واریانس با استفاده از آزمون Anova استفاده شده است. همان‌گونه که در جدول ۴ قابل مشاهده است، مقدار سطح معناداری آزمون فوق برای بعد اجتماعی ۰.۰۰۰ است که از میزان ۰.۰۵ کوچک‌تر است، بدین معنی که بعد اجتماعی زندگی در نواحی روستایی بر کیفیت زندگی ساکنان روستاها تأثیر گذاشته است. در رابطه با تأثیرپذیری بعد اقتصادی بر کیفیت زندگی نیز نتایج آزمون، با سطح معناداری ۰.۰۰۰ که کمتر از ۰.۰۵ می‌باشد نیز تأثیرپذیری این بعد را بر کیفیت زندگی مورد تأیید قرار می‌دهد. بررسی بعد کالبدی در رابطه با کیفیت زندگی نیز با نشان دادن سطح معناداری ۰.۰۰۰، تأثیرپذیری این بعد را نیز بر کیفیت زندگی نشان می‌دهد. بنابراین هر ۳ بعد اجتماعی، اقتصادی و کالبدی با سطح معناداری ۰.۰۰۰ از طریق آنالیز واریانس در رابطه با تأثیرپذیری از این شاخص‌ها بر کیفیت زندگی ساکنان روستاها مورد تأیید قرار می‌گیرد. اما بعد محیطی با سطح معناداری ۰.۲۸۵ که بیشتر از ۰.۰۵ است نشان‌دهنده عدم تأثیرگذاری این بعد بر کیفیت زندگی ساکنان است.

جدول (۴) - تحلیل واریانس تفاوت ابعاد کیفیت زندگی

ابعاد	روابط	جمع مجذورات	میانگین مجذورات	df	f	Sig...
اجتماعی	درون گروهی	۳۶.۰۸۹	۰.۱۷۴	۳	۱۵.۹۶۹	.۰۰۰
	بین گروهی	۸.۳۵۲	۲.۷۸۴	۲۰۷	۱۵.۹۶۹	.۰۰۰
	تعداد	۴۴/۴۴۲		۲۱۰		
اقتصادی	درون گروهی	۴۵.۵۲۱	۰.۲۲۰	۳	۱۲.۹۹۴	.۰۰۰
	بین گروهی	۸.۵۷۳	۲.۸۵۸	۲۰۷	۱۲.۹۹۴	.۰۰۰
	تعداد	۵۴/۰۹۳		۲۱۰		
کالبدی	درون گروهی	۴۷.۱۳۲	۰.۲۲۸	۳	۱۰.۶۱۱	.۰۰۰
	بین گروهی	۷.۲۴۸	۲.۴۱۶	۲۰۷	۱۰.۶۱۱	.۰۰۰
	تعداد	۵۴/۳۸۰		۲۱۰		
محیطی	درون گروهی	۶۷.۸۸۶	۰.۳۲۸	۳	۱.۲۷۱	.۲۸۵
	بین گروهی	۱.۲۵۱	۰.۴۱۷	۲۰۷	۱.۲۷۱	.۲۸۵
	تعداد	۶۹/۱۳۷		۲۱۰		

منبع: یافته‌های تحقیق

براساس آزمون توکی، همانگونه که جداول ۵، ۶، ۷ و ۸ نشان می‌دهند، به لحاظ کیفیت زندگی در بعد اجتماعی و کالبدی ۳ طبقه، در بعد اقتصادی ۲ طبقه و در بعد محیطی ۱ طبقه را می‌توان شناسایی کرد.

جدول (۵) - طبقه‌بندی روستاهای نمونه بر اساس کیفیت اجتماعی

معناداری طبقات در سطح آلفا ۰/۰۵			تعداد	روستا
۳	۲	۱		
		۱.۷۴۴۸	۳۵	درویش آباد
	۲.۱۶۱۰		۵۰	شمس آباد
	۲.۱۹۲۵		۱۰۲	میرمحله
۲.۴۶۸۱			۲۴	چوپلانی

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول (۶) - طبقه‌بندی روستاهای نمونه بر اساس کیفیت اقتصادی

معناداری طبقات در سطح آلفا ۰/۰۵		تعداد	روستا
۲	۱		
	۱.۹۴۷۶	۳۵	درویش آباد
۲.۴۲۶۷		۵۰	شمس آباد
۲.۴۶۴۱		۱۰۲	میرمحله
۲.۶۰۴۲		۲۴	چوپلانی

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول (۷) - طبقه‌بندی روستاهای نمونه بر اساس کیفیت کالبدی

معناداری طبقات در سطح آلفا ۰/۰۵			تعداد	روستا
۳	۲	۱		
		۱.۷۱۵۵	۳۵	درویش آباد
	۲.۰۸۵۰		۵۰	شمس آباد
	۲.۰۹۶۴		۱۰۲	میرمحله
۲.۴۰۹۷			۲۴	چوپلانی

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول (۸) - طبقه‌بندی روستاهای نمونه بر اساس کیفیت محیطی

روستا	تعداد	معناداری طبقات در سطح آلفا ۰/۰۵	
		۱	۲
درویش آباد	۳۵	۳/۱۷۱۴	
شمس آباد	۵۰	۳/۳۲۶۰	
میرمحله	۱۰۲	۳/۳۵۴۲	
چوپلانی	۲۴	۳/۴۱۵۰	

منبع: یافته‌های تحقیق

با در نظر گرفتن تمامی ابعاد کیفیت زندگی، نتایج جدول (۹) نشان می‌دهد که روستاهای دهستان استرآباد شمالی را می‌توان در دو طبقه گروه‌بندی کرد. روستاهای میرمحله و چوپلانی در طبقه اول یعنی روستاهایی که نسبت به بقیه روستاها از کیفیت زندگی بهتری برخوردارند و روستاهای شمس آباد و درویش آباد در طبقه دوم یعنی روستاهایی که از نظر کیفیت زندگی در سطح پایین تری قرار دارند.

جدول (۹) - طبقه‌بندی کیفیت زندگی در روستاهای نمونه

روستا	تعداد	معناداری طبقات در سطح آلفا ۰/۰۵	
		۱	۲
میرمحله	۱۰۲	۱۰/۱۰۷۲	
چوپلانی	۲۴	۱۰/۸۹۷	
شمس آباد	۵۰		۹/۹۹۸۷
درویش آباد	۳۵		۸/۵۷۹۳

منبع: یافته‌های تحقیق

بر اساس جدول (۱۰)، آزمون همبستگی اسپیرمن تعیین نوع رابطه میان متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد. نتایج آزمون همبستگی اسپیرمن بیانگر آن است که بین متغیرهای پژوهش به جز بین ابعاد محیطی و اقتصادی و بین ابعاد محیطی و کالبدی در سطح معناداری (۰.۰۵ و ۰.۰۱) رابطه معناداری وجود دارد. همچنین بر اساس آزمون بین ابعاد اقتصادی با ابعاد اجتماعی و ابعاد کالبدی

با ابعاد اجتماعی و اقتصادی در سطح ۰/۰۱ و بین ابعاد محیطی با ابعاد اجتماعی در سطح ۰/۰۵ رابطه معناداری وجود دارد.

جدول (۱۰) - آزمون همبستگی اسپیرمن بین ابعاد کیفیت زندگی

محیطی	کالبدی	اقتصادی	اجتماعی	ابعاد	
			۱/۰۰۰	همبستگی اسپیرمن	اجتماعی
				Sig.(2-tailed)	
			۲۱۰	تعداد	
		۱/۰۰۰	*۰/۵۶۶	همبستگی اسپیرمن	اقتصادی
			۰/۰۰۰	Sig.(2-tailed)	
		۲۱۰	۲۱۰	تعداد	
	۱/۰۰۰	*۰/۵۰۴	*۰/۵۱۳	همبستگی اسپیرمن	کالبدی
		۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	Sig.(2-tailed)	
	۲۱۰	۲۱۰	۲۱۰	تعداد	
۱/۰۰۰	۰/۰۲۳	-۰/۰۲۵	*۰/۱۴۱	همبستگی اسپیرمن	محیطی
	۰/۷۳۷	۰/۷۲۰	۰/۰۴۰	Sig.(2-tailed)	
۲۱۰	۲۱۰	۲۱۰	۲۱۰	تعداد	

منبع: یافته‌های تحقیق

نتیجه‌گیری

در بیشتر جوامع صنعتی و در حال توسعه، طرح موضوعی به نام کیفیت زندگی، نشان‌دهنده دیدگاهی نو در نگرش موضوعات توسعه‌ای است. هدف کیفیت زندگی در نواحی روستایی، تثبیت جمعیت خانوارهای روستایی و دسترسی عادلانه آنها به زمین و منابع در روستاهاست. با این نگرش مقاله حاضر به هدف سنجش کیفیت زندگی در نواحی روستایی از دید جامعه نمونه صورت گرفته است، یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که در کلیه مؤلفه‌ها، شرایط کیفیت زندگی جامعه نمونه (کیفیت محیطی با ۸.۲۱۹) در حد متوسط و کمتر از این حد ارزیابی شده است. در این میان نامناسب‌ترین شرایط را می‌توان به ترتیب در متغیرهای سلامت و امنیت، کیفیت محیط مسکونی، آموزش، درآمد و اشتغال، اوقات فراغت و زیرساخت مشاهده کرد، به طوری که آماره t محاسبه شده انحراف فراوانی را از حد متوسط نشان می‌شود. این بدان معناست که

گویه‌های مبنایی سلامت و کیفیت محیط مسکونی نشان از وضعیت بسیار نامطلوب‌تری نسبت به بقیه متغیرها دارند. براساس مقایسه تطبیقی روستاهای نمونه، مقدار سطح معناداری برای بعد اجتماعی ۰.۰۰۰ است که از میزان ۰.۵/ کمتر است، بدین معنی که بعد اجتماعی زندگی در نواحی روستایی بر کیفیت زندگی ساکنان روستاها تأثیر گذاشته است. در بعد اجتماعی متغیر سلامت و امنیت پایین‌تر از حد متوسط نسبت به متغیرهای اوقات فراغت و آموزش است. در رابطه با تأثیرپذیری بعد اقتصادی بر کیفیت زندگی نیز نتایج آزمون، با سطح معناداری ۰.۰۰۰ که کمتر از ۰.۵/ می‌باشد نیز تأثیرپذیری این بعد را بر کیفیت زندگی مورد تأیید قرار می‌دهد. بررسی بعد کالبدی در رابطه با کیفیت زندگی نیز با نشان دادن سطح معناداری ۰.۰۰۰ تأثیرپذیری این بعد را نیز بر کیفیت زندگی نشان می‌دهد. در این بعد متغیر کیفیت محیط مسکونی پایین‌تر از حد متوسط نسبت به متغیر زیرساخت است. بنابراین هر ۳ بعد اجتماعی، اقتصادی و کالبدی با سطح معناداری ۰.۰۰۰ از طریق آنالیز واریانس در رابطه با تأثیرپذیری از این شاخص‌ها بر کیفیت زندگی ساکنان روستاها مورد تأیید قرار می‌گیرد. اما بعد محیطی با سطح معناداری ۰.۲۸۵ که بیشتر از ۰.۰۵/ است، نشان‌دهنده عدم تأثیرگذاری این بعد بر کیفیت زندگی ساکنان است. به لحاظ کیفیت زندگی در بعد اجتماعی و کالبدی ۳ طبقه، در بعد اقتصادی ۲ طبقه و در بعد محیطی ۱ طبقه را می‌توان شناسایی کرد که در بعد اجتماعی و کالبدی روستای درویش‌آباد در طبقه اول، روستاهای شمس‌آباد و میرمحله در طبقه دوم و روستای چوپلانی در طبقه سوم قرار دارند. در بعد اقتصادی، روستای درویش‌آباد در طبقه اول و روستاهای شمس‌آباد، میرمحله و چوپلانی در طبقه دوم قرار دارند و در بعد محیطی همه روستاهای ذکر شده در طبقه اول قرار دارند. با در نظر گرفتن تمامی ابعاد کیفیت زندگی، که روستاهای دهستان استرآباد شمالی را می‌توان در دو طبقه گروه‌بندی کرد. روستاهای میرمحله و چوپلانی در طبقه اول یعنی روستاهایی که نسبت به بقیه روستاها از کیفیت زندگی بهتری برخوردارند. و روستاهای شمس‌آباد و درویش‌آباد در طبقه دوم یعنی روستاهایی که از نظر کیفیت زندگی در سطح پایین‌تری قرار دارند. همچنین بین متغیرهای پژوهش به جز بین ابعاد محیطی و اقتصادی و بین ابعاد محیطی و کالبدی در سطح معناداری (۰.۰۱ و ۰.۰۵) رابطه معناداری وجود دارد که بین ابعاد اقتصادی با ابعاد اجتماعی و ابعاد کالبدی با ابعاد اجتماعی و اقتصادی در سطح ۰/۰۱ رابطه معناداری است و بین ابعاد محیطی با ابعاد اجتماعی در سطح ۰/۰۵ رابطه معناداری وجود دارد.

منابع

- بخش‌داری شهرستان گرگان (۱۳۹۰)، **آمار سرشماری عمومی نفوس و مسکن**
- پورطاهری، مهدی؛ رکن الدین افتخاری، عبدالرضا و فتاحی، احدالله (۱۳۹۰)، ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی، مطالعه موردی: دهستان خاوه شمالی استان لرستان، **پژوهش‌های جغرافیای انسانی**، شماره ۷۶، صص ۳۱-۱۳.
- جاجرمی، کاظم؛ کلته، ابراهیم (۱۳۸۵)، سنجش وضعیت شاخص‌های کیفیت زندگی در شهر از نظر شهروندان، مطالعه موردی: گنبد کاووس، **مجله جغرافیا و توسعه**.
- حاج یوسفی، علی (۱۳۸۱)، کیفیت زندگی و استراتژی اصلاحات، **مجله دهاتی**، شماره ۲۸، صص ۴-۱۱.
- حیدری، علی (۱۳۹۰)، بررسی شاخص‌های کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های روستایی استان کهکلوپه و بویر احمد، **مسکن و محیط روستا**، شماره ۱۳۶، صص ۶۶-۵۱.
- خوارزمی، شهیندخت (۱۳۸۳)، کیفیت زندگی و الزامات عصر دیجیتال در ایران، **مجله اقتصاد جهانی**، صص ۴-۲.
- رضوانی، محمدرضا؛ شکیبا، علیرضا و منصوریان، حسین (۱۳۸۷)، ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی، **رفاه اجتماعی**، سال هشتم، شماره ۳۰ و ۳۱، صص ۵۹-۳۵.
- رضوانی، محمدرضا؛ متکان، علی اکبر؛ منصوریان، حسین و ستاری، محمدحسین (۱۳۸۸)، توسعه و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی شهری، مطالعه موردی: شهر نورآباد استان لرستان، **مجله پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای**، سال اول، شماره ۳.
- رضوانی، محمدرضا؛ منصوریان، حسین و احمدی، فاطمه (۱۳۸۹)، ارتقای روستاها به شهر و نقش آن در بهبود کیفیت زندگی ساکنان محلی، **پژوهش‌های روستایی**، سال ۱، شماره ۱، صص ۳۳-۶۵.
- عمرانی، محمد؛ فرج‌زاده، زکریا و دهمرده، مجید (۱۳۸۸)، عوامل تعیین کننده فقر و تغییرات رفاهی خانوارهای روستایی منطقه سیستان، **مجله تحقیقات اقتصاد کشاورزی**، شماره ۲.
- کردزنگنه، ژاله (۱۳۸۵)، **بررسی کیفیت زندگی مرتبط با سلامت در افراد مسن بالای ۶۰ سال یا بیشتر (مطالعه موردی: شهر رامهرمز)**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم اجتماعی، استاد راهنما: دکتر محمد میرزایی، دانشگاه تهران.
- ماجدی، سیدمسعود و لهسایی‌زاده، عبدالهی (۱۳۸۵)، بررسی رابطه بین متغیرهای زمینه‌ای سرمایه اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی، مطالعه موردی در روستاهای فارس، **فصلنامه روستا و توسعه**، سال نهم، شماره ۴.
- مختاری، مرضیه و نظری، جواد (۱۳۸۹)، **جامعه‌شناسی کیفیت زندگی**، انتشارات جامعه‌شناسان، تهران.

- Allen, J., Voget, R. and Cordes, S.(2002), ***Quality of Life in Rural Nebraska: Trends and Changes***", Institute of Agriculture and Natural Resources.
- Collados, C. and Duane, T.(1999)," Analysis Natural Capital Quality of Life: A Model for Evaluating the Sustainability of Alternative Regional Development Paths", ***Ecological* 30** (1999) 441-460.
- Ivo Gragic, Tito Zim Brek, Miroslav Tratnik, Jirko Markovina and Josip Juracak(2009)," Guality of Life in Rural Areas of Crrroatia: To Stay or to Leava?" ***African Journal of Agricultural Research***, Vol.5(8).
- Kamp Irene Van, Leidelmeijer Kees, Marsman Gooitske and Hollander Augustinus(2003),"Urban Environmental Quality and Human Well-being towards a ConceptualFramework and Demarcation of Concepts, a Literature Stud, ***Landscape and UrbanPlanning* 65**(2003) 5-18.
- Liu ,chaojie ,. Ningxiu , Li., Xiaohui , Ren ,. Danpin, Liu .(2009),"***Is Tra Ditional Rural Lifestyle a Barrier for Guality of Life Assessment? A Case Study Using the Short Fram 36in a Rural Chinese Population***", Springe Science.
- Pal, A. K., Kumar, U. C.,(2005), "Quality of Life Concept for the Evaluation of SocietalDevelopment of Rural Community in West Bangal, India", ***Rural Development***, Volume xv, No 2.
- Veenhoven ,ruut .guality of life research.(2007), "***21 Century Sociology***", A Refrence Hand Book Sage, Thousand Aks, California USA, V.